

воспитатели, общественные пункты по охране общественного порядка, религиозные учреждения) занимаются непосредственно общей и индивидуальной профилактикой правонарушений либо организацией общественной деятельности самодеятельных формирований по предупреждению антиобщественных явлений.

Отдельные лица выступают в роли субъектов предупредительной деятельности чаще всего в формах, связанных с воспитанием и перевоспитанием отдельных лиц (в частности, в роли родителей, педагогов, наставников, попечителей, общественных воспитателей), и в связи с пресечением преступлений.

Проблема предупреждения преступлений, а также классификация предупредительных мер является для криминологической науки одной из важнейших и, безусловно, заслуживает особого внимания. В данной статье предпринята попытка современного подхода к отдельным аспектам указанной проблематики, работа над которой требует дальнейшего продолжения.

#### Список литературы:

1. Аванесов Г.А. Криминология. –М.: Академия МВД, 1984. –С. 336.
2. Криминология: Дарслик / З.С. Зарипов, А.С. Якубов, Г.А. Аванесов ва бошқ. – Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2006. – С. 152-158.
3. Игошев К.Е., Шмаров И.В. Социальные аспекты предупреждения правонарушений. – М.: Юридическая литература, 1980.
4. Антонян Ю.М. О понятии профилактики преступлений // Вопросы борьбы с преступностью. – М.: Юридическая литература. 1977. –№ 26.
5. Аванесов Г.А. Криминология. – М.: Юридическая литература, 1984. –С. 339.
6. Закон Республики Узбекистан «О профилактике правонарушений» от 14 мая 2014 года, № ЗРУ-371.

**С.Ахмедова,**

Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси  
мустақил изланувчиси,  
юридик фанлари номзоди, доцент

#### ЖАМОАТ ТАРТИБИНИ САҚЛАШ ВА ФУҚАРОЛАР ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ МОҲИЯТИ

**Аннотация:** в настоящей статье раскрыты суть, содержание общественного порядка, общественной безопасности и их обеспечения, оценены взгляды ведущих российских учёных Ф.Е.Колонтаевского, Д.А.Коротченкова, Б.В. Россинского, Ю.Н.Старилова на особенности обеспечения охраны общественного порядка во время проведения массовых мероприятий, а также даны предложения о необходимости принятия Закона Республики Узбекистан “О массовых мероприятиях”.

**Ключевые слова:** общественный порядок, общественная безопасность, охрана общественного порядка, обеспечение безопасности граждан, массовые мероприятия, органы внутренних дел.

**Аннотация:** ушбу мақолада жамоат тартиби, жамоат хавфсизлиги ва уларни таъминлашнинг моҳияти изоҳлаб берилган, шу билан бирга россиялик етакчи олимларидан Ф.Е.Колонтаевский, Д.А.Коротченков, Б.В. Россинский, Ю.Н.Стариловларни оммавий тадбирлар ўтказишда жамоат тартибини сақлаш ва фуқаролар хавфсизлигини таъминлашга муносабатлари ёритилиб, “Оммавий тадбирлар” тўғрисида Ўзбекистон Республикаси қонуни ишлаб чиқиш ва уни қабул қилишга оид таклифлар ва мулоҳазалар берилган.

**Калит сўзлар:** жамоат тартиби, жамоат хавфсизлиги, жамоат тартибини сақлаш, жамоат хавфсизлигини таъминлаш, оммавий тадбирлар, ички ишлар органлари.

**Annotation:** this article is showed public rights, public security and their implementing, in additionally, well-known Russian scientists such as F.E.Kolontayevskiy, D.A.Korotchenkov, B.V.Rossinnkiy, Yu.N.Starilov's who work on public measures, keep public security and defense of civil rights, by the way, is given advices about “Public Measures” implementing the law of Republic of Uzbekistan and adopting it.

**Key words:** public rights, public security, defense of public rights, keep public security, public measures, organs of internal affairs.

Мамлакатамизда ўтказилаётган ижтимоий-иқтисодий ислохотлар даврида жамоат тартиби ва фуқароларнинг шахсий хавфсизлиги, конституциявий ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш, шахс ва жамият хавфсизлигининг кафолати сифатида давлатнинг ролини кучайтириш, бунинг учун зарур ҳуқуқий базасини такомиллаштириш ва уни қўллаш механизмини ривожлантириш ҳозирги вақтда миллий хавфсизликни таъминлаш соҳасидаги асосий вазифалардан бири ҳисобланмоқда.

“Жаҳон миқёсида глобаллашув ва рақобат тобора кучайиб бораётган бугунги замонда биз дунёда юз бераётган туб ўзгаришлар жараёнида эгаллаб турган ўрнимизни холисона ва танқидий баҳолашимиз, тобора ошиб бораётган ҳаёт талабларига жавоб

беришимиз, кечаётган давр билан ҳамқадам бўлишимиз шарт” [1, 6-бет].

Ҳозирги замон юридик фани ва амалиёти олдида жамоат тартибининг моҳиятини очиб беришга ва уни муҳофаза қилиш бўйича умумдавллат даражасида чора – тадбирлар ишлаб чиқишга нисбатан янгича ёндашув вазифаси турибди.

Юридик адабиётларда жамоат тартиби тушунчаси жамият учун ўта катта хавф соладиган объект ва предметлардан техник норма ва қоидаларга риоя қилинган ҳолда фойдаланишда, ёки табиий офат, ёки бошқа фавқултда ҳолатлар билан боғлиқ махсус шароитлар пайдо бўлганда шаклланидиган ижтимоий муносабатлар тизими сифатида талқин қилинади.

“Жамоат тартиби” ва “жамоат хавфсизлиги” атамалари кенг тарқалган, улар ҳам ҳалқаро– ҳуқуқий ҳужжатларда, ҳам турли мамлакатларнинг миллий қонунчилигида, ҳам ижтимоий–иқтисодий ва юридик адабиётларда кўп ишлатилади.

Ҳуқуқнинг умумий назарияси қоидаларидан келиб чиқилса, кенг маънода жамоат тартиби деганда, мазкур жамиятда мавжуд бўлган ижтимоий муносабатларнинг барча тизими тушунилади. Кенг маънодаги жамоат тартибининг мазмуни ижтимоий муносабатларнинг барча тизимларини ўз ичига олиб, давлат ташкилотлари, жамоат бирлашмалари ҳамда одамларнинг ҳулқ – аъвоқлари шаклланишига оид иқтисодий ва сиёсий тузилма ҳамда жамиятнинг барча соҳаларида амал қиладиган ижтимоий нормаларга (ҳуқуқ нормаларига), тамойилларга, ғояларга ва кадрларга риоя қилиш орқали шаклланган жамоат тартибини англатади. Мазкур маънода жамоат тартиби давлатнинг барча ижтимоий институтлари муҳофазасининг таъсири остидаги объекти ҳисобланади.

Жамоат тартиби тушунчасини кенг маънода талқин қилиш бўйича юқорида келтирилган қоидалар мазкур тушунчани таснифлашда маълум аҳамиятга эга, аммо унинг мазмунига киритилган ҳулққа оид қоидалар тизими сифатидаги ҳуқуқ талқини, қонунларни йўриқномалар билан алмаштиришга йўл қўядиган қонунчиликни кенг талқин қилиниши давлат ва ҳуқуқ тўғрисидаги замонвий тасаввурларни ўзида тўлиқ акс эттирмайди. Тоталитар жамиятда инсон давлат ҳокимияти механизмидаги бир винтик (бўгин) эди, холос. Унда инсон ҳуқуқлари давлат томонидан белгилаб қўйиладиган норма сифатида тушунилар эди. Жамоат тартиби соҳасида мансабдор шахсларнинг ноқонуний хатти – ҳаракатлари устидан шикоят қилиш ҳуқуқига амалда йўл қўйилмас эди.

Жамоат тартиби тушунчасини кенг талқин қилиш билан бирга қонунчиликда ва юридик адабиётларда мазкур тушунча тор маънода ҳам ишлатилади. Бунда у ижтимоий муносабатларнинг барча тизимини эмас балки фақат унинг ижтимоий–сиёсий ҳаёти ва турмушнинг турли соҳаларида шаклланган маъноларнинг мажмуасини ўзида акс эттиради. Бундай ёндашув ҳуқуқ ҳимояси фаолиятининг турли соҳаларини таҳлил қилишда ва қонунга қарши тожовуз объектини аниқлашда қўлланилади.

Жамоат тартиби тушунчаси тор (бевосита) маънодаги таърифи жамоат тартибини муҳофаза қилишда иштирок этадиган ички ишлар идоралари, суд, прокуратура, маъмурий комиссиялар ва ваколатли органларнинг ишларида ўзининг амалий аҳамиятига эга бўлиб, улар мазкур соҳаларда шаклланиб бораётган ижтимоий муносабатларга тажовуз қиладиган маъму-

рий ҳуқуқбузарлик ва жиноятларни олдини олишга қаратилгандир.

Россиялик ҳуқуқшунос олим Е.Ф.Колонтаевскийни фикрича, жамоат тартиби жамоатчилик муносабатлари тизимини белгилаб, корхона, муассаса ва жамоат ташкилотларини фаолият кўрсатиши учун шарт-шароитлар яратиш ҳамда жамоатчилик хавфсизлигини таъминлашдан иборат [2, 245-бет.].

Жамоат тартиби ва жамоат хавфсизлиги ижтимоий муносабатларнинг ҳар хил тури бўлиб, улар ўртасида чамбарчас алоқадорлик мавжуд: ушбу гуруҳ муносабатларнинг ҳар бири бошқасининг мавжудлик шартидир. Бундан ташқари, жамоат тартиби ва жамоат хавфсизлигининг мазмуни тегишли ижтимоий муносабатлар шахс ва жамиятнинг ҳаётий муҳим манфаатларига кирадиган шахс шаъни ва кадр–қимматини ҳурмат қилиниши, жамият ва шахс тинчлигини ҳурмат қилинишини таъминлайдиган соҳада мос келади. Бу ҳол жамоат тартибини ҳам, жамоат хавфсизлигини ҳам, Ўзбекистон Республикаси миллий хавфсизлигини ташкил этувчи элементларга киритиш имконини беради.

Қонун ҳужжатларида одатда жамоат тартибига нисбатан “сақлаш” (муҳофаза қилиш), жамоат хавфсизлигига нисбатан “таъминлаш” терминлари ишлатилсада, ҳуқуқни муҳофаза қилиш фаолиятининг ушбу турлари мазмуни асосан мос келади. Жамоат тартибини сақлаш ва жамоат хавфсизлигини таъминлашнинг маъмурий–ҳуқуқий усули мазмуни маъмурий ҳуқуқнинг предмети билан боғлиқ бўлиб, муайян субъектларнинг маъмурий ҳуқуқ нормалари билан тартибга солинган ва қуйидагиларга қаратилган фаолияти ҳисобланади:

- ижроия ҳокимият органларининг ижтимоий муносабатларни норматив тартибга солиш;
- жамоат тартиби ва жамоат хавфсизлигига таҳдид ҳисобланувчи шарт – шароитлар ва омилларни аниқлаш, уларни бартараф этиш (жумладан жамоат тартиби ва жамоат хавфсизлигига таҳдид қилувчи ғайриқонуний ҳаракатларнинг олдини олиш ва уларга чек қўйиш);
- жамоат тартиби ва жамоат хавфсизлигига таҳдид солувчи ҳуқуқбузарликлар ҳақидаги ишлар бўйича маъмурий юрисдикциясини амалга ошириш.

Жамоат тартиби тушунчасини қуйидагича таърифлаш мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз:

*Жамоат тартиби асосан жамоат жойларида фуқароларнинг шахсий хавфсизлиги ва жамоат хавфсизлигини таъминлашга, давлат ташкилотлари ва жамоат бирлашмаларининг нормал ишлаши, фуқароларнинг конституциявий ҳуқуқини ҳимоя қилинишини, инсоний кадр–қимматларини ва ижтимоий маънавиятини ҳурмат қилиш учун яхши шарт-шароитлар йўналтирилган қонун ва бошқа ижтимоий нормалар асосида шаклланидиган ва ривожланидиган ихтиёрий ижтимоий муносабатлар тизимидир.*

Жамоат тартибини ушбу тушунчасига ўқув адабиётларида берилган таърифдан фарқли равишда фуқароларнинг шахсий хавфсизлиги ва жамоат хавфсизлигини таъминлаш сўзлари билан тўлдирилган.

Бизнинг фикримизча, бундай қўшимча жамоат тартиби фуқароларнинг ўз шахсий хавфсизлиги ва жамоат хавфсизлигини таъминлашни ўз ичига олган янада кенгроқ тушунча, деган маънонигина англатмайди. Аксинча, у мазкур учта бир бири билан боғлиқ, бир

бирига сингиб кетган ва бир бирини тақоза қиладиган тушунчаларнинг мустақиллигига урғу беради.

Жамоат тартиби тушунчасига юқорида берилган таъриф ҳақиқий воқеаликда жамоат тартибини муҳофаза қилиш—бу айна пайтда фуқароларнинг шахсий хавфсизлиги ва жамоат хавфсизлигини таъминлаш деган мазмунга асосланади. Ўз навбатида фуқароларнинг шахсий хавфсизлиги ва жамоат хавфсизлигини таъминлаш бўйича чора—тадбирлар қабул қилиш жамоат тартибини ишончли сақлашнинг сўзсиз шарти сифатида хизмат қилади.

Демак бир томондан, фуқароларнинг шахсий хавфсизлиги ҳолати шахснинг ҳаёти, соғлиғи, эркинлиги, турар жойининг дахлсизлигига қарши жиноят содир қилиш орқали бузилиши мумкин. Кўплаб одамларнинг хавфсизлик ҳолатига, яъни жамоат хавфсизлигининг ҳолатига одамларнинг оммавий равишда тўпланиши, табиий офатлар ва бошқа фавқулотда ҳолатлар таъсир қилади. Бундай ҳолатда жамоат тартиби муҳофазасини самарали ташкиллаштириш фуқароларнинг шахсий хавфсизлигига ва жамоат хавфсизлигига раҳна соладиган жиноий тажовузларнинг олдини олишга кўмак беради.

Иккинчи томондан, фуқаролар, мансабдор шахслар томонидан йўл ҳаракати, ёнғинга қарши қоидалар, муаммолар ва низоларни ҳал қилиш тизими ҳамда жамоат хавфсизлигининг бошқа қоидаларини билиш ва уларга қатъий риоя қилиш жамоат тартибини сақлашнинг сўзсиз шарти ҳисобланади. Бироқ, уларга риоя қилмаслик шахар, бошқа аҳоли пунктларининг ҳаёт фаолиятининг бир маромини бузилишига олиб келиши, жамоат тартибига раҳна соладиган кўркун—ваҳима ҳолати ва аҳолининг безовталанишини келтириб чиқариши мумкин.

Жамоат хавфсизлиги тушунчаси шаснинг, жамият ва давлатнинг ҳаётини муҳим манфаатларини бошқа ғайриқонуний ҳатти-ҳаракатлар ва ижтимоий тўқнашувлар, табиий офатлар, эпидемия, эпизоотия, ҳалокатлар, ёнғин келтириб чиқарган фавқулотда вазиятларнинг оқибатида муҳофаза қилиш ҳолати сифатида таърифланади.

Жамоат тартиби ва хавфсизлигини муҳофаза қилиш деганда одамларнинг ҳаёти ва соғлигини сақлаш, уларнинг шараф ва инсоний қадр—қимматларини, фуқароларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш, корхоналар, муассасалар ва ташкилотларнинг манфаатларини ҳимоя қилиш, одамларнинг меҳнат қилиши ва хордиқ чиқариши, давлат органлари, жамоат бирлашмалари ва меҳнат жамоаларининг нормал ишлашига яхши мадад берадиган ҳамда хотиржамлик муҳитини яратиш бўйича турли давлат органлари ва жамоат бирлашмалари томонидан тизимли чора—тадбирлар амалга ошириш тушунилади.

Жамоат хавфсизлигини таъминлаш бўйича чора—тадбирларни амалга ошириш қонунбузарлик ва жамиятга қарши бошқа ҳатти—ҳаракатларнинг олдини олиш ва бартараф қилишда, айбдорларни жавобгарликка тортишда, одамларнинг ишлаб чиқариш ва меҳнат фаолиятида ҳамда уларнинг моддий ва маънавий эҳтиёжларини қондиришда уларнинг мулоқотлари учун ваколатли орган ва ташкилотлар томонидан нормал хавфсиз шароитлар яратишда, фуқароларнинг субъектив ҳуқуқларини амалга оширишда ва ўз мажбуриятларини бажаришларида, жамият хавфсизлигининг қоидалари ва нормаларини бузиш, табиий офатлар ва бошқа ҳодисалар туфайли етказилган зарар ва оқи-

батларни бартараф қилишга йўналтирилган ҳаракатларда ўз ифодасини топади.

Илмий адабиётлар таҳлили асосида такидлаш жоизки, ушбу йўналишда илмий изланишлар олиб борган ҳуқуқшунос олимларни фикрича, жамоат тартиби ва хавфсизлиги соҳаларининг мураккаб, комплекс хусусияти уларни муҳофаза қилишнинг турли восита ва услубларини яратиш заруратини тақозо қилади. Ўрганиладиган соҳаларда ижтимоий муносабатларни тартибга солиш бўйича чора—тадбирларнинг ўзига хос хусусиятларидан келиб чиқиб, жамоат тартиби ва жамоат хавфсизлигини муҳофаза қилишнинг қуйидаги турлари ўрнатилган: маъмурий—ҳуқуқий, оператив—қидирув, жиноий—ҳуқуқий ва фуқаровий—ҳуқуқий [3, 98-бет.].

Юқорида баён қилинган илмий мушоҳадалар фуқароларнинг шахсий хавфсизлиги, жамоат хавфсизлиги ва уни таъминлаш бўйича амалга оширилаётган чора—тадбирлар билан узвий боғлиқ эканлигида яққол намоён бўлади.

Бундай ўзаро боғлиқлик фақат ҳар бир алоҳида олинган шахснинг хавфсизлиги бутун бир жамият хавфсизлиги ҳолатига боғлиқлигида намоён бўлмасдан, балки жамоат хавфсизлиги бир пайтнинг ўзида мамлакат ёки аниқ бир шаҳар ҳудудида, аҳоли пункти ва муайян бир жойда кўплаб одамларнинг ҳаётини хавф-хатардан асраб қолишни ҳам англатади.

Умуман олганда, фуқароларнинг шахсий хавфсизлиги тушунчасига ҳар бир фуқаронинг ўз ҳаёти, соғлиғи, ҳуқуқ ва эркинликлари, қадр — қиммати, шахсияти ва турар жойининг дахлсизлигига қарши ғайриқонуний тажовузлардан ҳимояланиши ҳолати, деб таърифлаш мумкин.

Шундай экан, сиёсий ижтимоий ва иқтисодий жараёнлар даврида ўтказиладиган ҳар қандай оммавий тадбир, йиғилиш, митинг, ва намойишлар ҳамда уларни ўтказиш даврида фуқароларнинг шахсий хавфсизлиги, жамоат тартибини сақлаш ва жамоат хавфсизлигини таъминлаш қонун ва бошқа белгиланган норматив — ҳуқуқий ҳужжатлар асосида бўлиши шарт.

Мазкур вазиятлар оммавий тадбирлар ўтказишда жамоат тартибини сақлаш ва хавфсизлигини таъминлашда таъсирчан механизмлар беҳад катта аҳамият касб этади.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 33-моддасида ҳам оммавий тадбирлар қонунлар асосида ўтказилиши аниқ белгилаб берилган: - “Фуқаролар ўз ижтимоий фаолликларини Ўзбекистон Республикаси қонунларига мувофиқ митинглар, йиғилишлар ва намойишлар шаклида амалга ошириш ҳуқуқига эгадирлар. Ҳокимият органлари фақат хавфсизлик нуқтаи назардангина бундай тадбирлар ўтказилишини тўхтатиш ёки тақиқлаш ҳуқуқига эга”.

Ички ишлар органларининг узок йиллик амалий тажрибаларидан келиб чиққан ҳолда жамоат тартиби ва хавфсизлигини оммавий тадбирларни ўтказиш жараёнида оммани муайян мақсадларда ўтказадиган йиғилишларини асосий белгиларини кўриш мумкин.

Булар қуйидагилардан иборат:

- кўп сонли кишилар оммасини бўлиши (10, 100 ва млн.) бир неча минг иш ташлашлар, намойишлар, йирик спорт мусобақаларида;
- улар ҳаракатининг муайян тарзда ташкил этилганлиги;
- бундай оммавий тадбирларни жамоат жойларида амалга оширилишини;

• тадбир иштирокчилари мақсадларининг ягоналиги.

Кўрсатиб ўтилган белгилар ўзаро боғлиқ бўлиб, оммавий тадбирлар жараёнида уларнинг жамланмаси ва мустақкам уйғунлиги юзага келади.

Санаб ўтилган ҳарактерли белгиларни умумлаштирган ҳолда оммавий тадбирларга эътибор берадиган бўлсак, оммавий тадбирлар ижтимоий ҳаётнинг у ёки бу масканлари бўйича жамоатчилик фикрини ифодалаш мақсадида кўп сонли фуқаролар томонидан жамоат жойларида амалга ошириладиган фаол ҳаракатларнинг ташкилий шакли бўлиб ҳисобланади.

Россиялик ҳуқуқшунос олим Д.А.Коротченковни фикрича, оммавий тадбирларни ўтказишда жамоат тартиби ва хавфсизлигини таъминлашда ўтказилаётган тадбирни қонуний ёки ноқонуний эканлиги ҳам катта аҳамиятга эгадир.

Уюшган оммавий ҳаракатларни хусусиятига кўра қонуний ва ноқонуний турларга ажратиш мақсадга мувофиқ бўлади. Ўз навбатида ноқонуний оммавий тадбирни ҳам икки турга ажратиш таклиф этилади.

• Жамоат тартиби ва жамоат хавфсизлигига жиддий таҳдид қилмайдиган ноқонуний оммавий тадбирлар, бундай тадбирларга “транспорт, алоқа ташкилотларини ишини бузмайдиган, куч ишлатишга асосланмаган ноқонуний йиғилишлар, митинглар, кўча юришлари ва намойишлар” киритилади.

• Жамоат тартиби ва жамоат хавфсизлигига жиддий таҳдид қиладиган оммавий уюшган ҳаракатлар (оммавий тартибсизликлар).

Ноқонуний оммавий тадбирни бундай гуруҳларга ажратишдан мақсад жамоат тартиби ва хавфсизлигини таъминловчи субъектларни (ички ишлар идоралари ва х.з.) махсус воситалар қўллаш тўғрисидаги ҳуқуқий нормаларини белгилашда муҳим аҳамиятга эгадир.

Ҳозирги кунлардаги бутун дунёда диний экстремизм ва терроризм хавфи сақланиб қолган ҳолда республикамизда ўтказилаётган халқаро, республика ва маҳаллий аҳамиятга эга бўлган оммавий ижтимоий ва спорт тадбирлари ўтказиладиган жойлардаги хавфсизлик талаблари ва тадбир ташкилотчилари томонидан тайёргарлик кўриш жараёнидаги муаммолар йўқ эмас.

Жумладан, амалдаги (қонуности) меъёрий ҳужжатларда оммавий тадбирларни ўтказишга тайёргарлик кўришда ички ишлар идораларининг (маъмурий-тактик) ҳаракатлари ва ҳуқуқлари аниқ белгилаб берилмаганлиги, оммавий тадбирларни ўтказишга тайёргарлик кўриш ва ўтказишда маҳаллий ҳокимият ва фуқароларни ўзини – ўзи бошқариш органларининг, оммавий тадбир ташкилотчилари ва жамоат тартибини таъминлашга масъул бўлган субъектларнинг вазифалари ва айниқса уларнинг жавобгарлиги ҳуқуқий жиҳатдан аниқ белгилаб берилмаганлиги ва шу жиҳатдан қонун ости ҳужжатларидаги муаммоли ҳолатлар мавжуд.

Шу билан бирга оммавий тадбирларни ўтказишга тайёргарлик кўриш, уларни ўтказишдаги ҳуқуқбузарликлар учун жавобгарликлар бўйича маъмурий қонунчиликдаги муаммолар мавжудлиги бизнинг фикримизча Оммавий тадбирлар тўғрисидаги қонун қабул қилинишига эҳтиёж мавжудлигидан далолат беради деб ўйлаймиз.

Юқорида айтилган қонун қабул қилинса унда албатта халқимизнинг миллий қадриятлари ва анъаналари инobatга олган ҳолда мамлакатимизда ўтказиладиган фуқароларни тўй-ҳашам ва марака тадбирларини, айниқса масчидлардаги диний маросимларни бу-

гунги кунда вужудга келган шарт–шароити, жадаллашув, глобаллашув жараёнлари, шу билан бирга диний экстремистик ва террористик ташкилотлар фаолиятининг реал хавфи мавжудлигини албатта ҳисобга олган ҳолда ҳуқуқий жиҳатдан тартибга солиш лозим деб ҳисоблаймиз.

Бундан ташқари оммавий тадбирлар тўғрисидаги қонун лойиҳасида қуйидаги тушунча ўз ифодасини топса ва тарифланса мақсадга мувофиқ бўларди:

Оммавий тадбир – йиғилишлар, митинглар, намойишлар, пикетлар, кўча юришлари шаклида ёки кўнгил очар, театр томоша, концерт, спорт.реклама дастурлари ҳамда умумхалқ, диний, профессионал байрамларни ўтказиш мақсадида майдонларда, кўчаларда, биноларда, ёпиқ иншоотларда ва бошқа жойларда кишиларни тўплашни ташкил этиш.

Шу боис, бизнингча, таклиф этиладиган қонун лойиҳасида “Йиғилиш”, “Митинг”, “Намойиш”, “Пикет”, “Кўча юриш” каби сиёсий ҳаракатларни ҳар бирига алоҳида қуйидагича таъриф берилиши лозим:

Йиғилиш – жамият учун муҳим бўлган муайян бир масалаларни жамоа бўлиб муҳокама қилиш учун фуқароларнинг махсус ажратилган ёки бунинг учун мослаштирилган жойга биргаликда ҳозир бўлишлари;

Митинг – ижтимоий – сиёсий масала хусусиятига эга бўлган долзарб муаммолар бўйича ижтимоий фикрини ошқора билдириш учун фуқароларнинг муайян жойда оммавий равишда ҳозир бўлишлари;

Намойиш – бир гуруҳ шахсларнинг ҳаракат вақтида плакатлар, транспарантлар ва бошқа кўргазмаларни ташвиқот воситаларидан фойдаланган ҳамда ижтимоий кайфиятларни уюшган ҳолда ошқора ифодалаши;

Пикет – ҳаракатсиз ва овоз кучайтирувчи техник воситалардан фойдаланмаган ҳолда, пикет қилинаётган объект олдида плакат, транспарант ва кўргазмаларни ташвиқотнинг бошқа воситаларидан фойдаланувчи бир ёки ундан ортиқ фуқароларни жойлаштириш орқали амалга ошириладиган ошқора фикр билдириш шакли;

Кўча юриши – фуқароларнинг муайян муаммоларга эътиборини тортиш мақсадида аввалдан белгиланган йўналиш бўйича оммавий равишда ўтиши.

Халқимизнинг миллий қадриятларини ва анъаналарини инobatга олган ҳолда мамлакатимизда ўтказиладиган фуқароларни тўй-ҳашам ва марака тадбирларини ҳам оммавий тадбирларни ўтказиш тўғрисидаги қонун лойиҳасида инobatга олинса мақсадга мувофиқ бўлади деб ҳисоблаймиз.

Юқорида таклиф этилаётган қонун лойиҳасида тўй-ҳашам ва марака тадбирлари тушунчалари қуйидагича ўз ифодасини топиши лозим деб ҳисоблаймиз:

Тўй-ҳашамлар – жисмоний шахслар томонидан оила билан боғлиқ никоҳ, суннат тўйлари, туғилган кун, юбилей (ўз уйида ўтказиладиганлари бундан мустасно)га айтилади;

Маракалар – фуқаролар томонидан вафот этган яқинларини хотиралаб ўтказиладиган марака маросимлари.

Шундай қилиб, жамоат тартибини сақлаш, фуқароларнинг шахсий хавфсизлиги ва жамоат хавфсизлиги бир–бири билан узвий боғланган ижтимоий ходиса бўлиб, уларни таъминлаш ва муҳофаза қилиш бўйича комплекс чора – тадбирларни яқдиллик билан амалга оширилишини тақозо қиладди. Мазкур вазиятлар оммавий тадбирлар ўтказишда жамоат тартибини сақлаш ва хавфсизлигини таъминлашда таъсирчан механизмлар беҳад катта аҳамият касб этади. Ҳар

қандай оммавий тадбир, йиғилиш, митинг, ва намойишлар ҳамда уларни ўтказиш даврида фуқароларнинг шахсий хавфсизлиги, жамоат тартибини сақлаш ва жамоат хавфсизлигини таъминлаш қонун асосида бўлиши лозим.

#### Адабиётлар руйхати:

1. Каримов И.А. Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси. –Т., 2010, 6-бет.
2. Колонтаевский Ф.Е. Организация и совершенствование деятельности милиции общественной безопасности. Учебное пособие. – М. Академия МВД России. 1995. – 245 с.
3. Россинский Б.В., Старилов Ю.Н. Административное право. –М.: Норма, 2010. – 98с.

**Ш.Файзиев,**

ТДЮУ катта илмий ходими изланувчиси,  
юридик фанлар номзоди, доцент

#### ЖИНОЯТ ИШЛАРИ ЮРИТУВИДА СУРИШТИРУВНИНГ ЯНГИ АЛГОРИТМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ

**Аннотация:** мазкур мақолада амалдаги суриштирув фаолиятини олиб бориш тартибини танқидий таҳлил қилган ҳолда ҳамда хорижий давлатларнинг тажрибасини чуқур ўрганган ҳолда янги суриштирув фаолиятини шакллантиришга қаратилган таклифлар илгари сурилган.

**Калит сўзлар:** суриштирув алгоритми, суриштирув, суриштирувчи, судгача текширув, қисқартирилган суд фаолиятини олиб бориш жараёни.

**Аннотация:** в данной статье на основе критического анализа действующего порядка дознания и тщательного рассмотрения зарубежного опыта выдвинуты конструктивные предложения по совершенствованию нового алгоритма дознания.

**Ключевые слова:** алгоритм дознания, дознание, дознаватель, досудебные стадии, упрощенное производство.

**Annotation:** in this article, based on a critical analysis of existing order inquiries and careful consideration of international experience made constructive proposals for improving the new algorithm inquiry.

**Key words:** algorithm inquiry, the inquiry, the pre-trial stages, simplified production.

Амалдаги Жиноят-процессуал кодексининг суриштирувни тартибга солуви нормалари таҳлили шуни кўрсатдики, 339-434 моддалар гальванизация тушунчасининг суриштирув фаолиятига киритилишидан дарак беради.

Суриштирув ишлари жиноят ишини тергов қилиш жараёнининг илк босқичида амалга оширилаётган фаолиятдир. Суриштирув жиноятни тергов қилишда катта аҳамият касб этади.

Шундай экан, суриштирувнинг қандай олиб борилиши кўп жиҳатдан жиноят ишининг ижобий ёки салбий яқун топишига асос бўла олади. Маълум жиноят иши юзасидан маълумотларни аниқлаш суриштирув ишлари орқали амалга оширилиб, айнан ушбу фаолият орқали керакли маълумотга эришилади.

Тергов ҳаракатлари ва тезкор-қидирув чораларини биргаликда олиб бориш суриштирувнинг ўзига хос жиҳати ҳисобланади.

Дастлабки тергов ҳамда суриштирув доимо жиноят ишларини тергов қилиш ҳуқуқига эга бўлган давлат органлари ва мансабдор шахслар доираси катта бўлишини тақозо этган. Бу илгари ҳам бўлган [1], ҳозир ҳам шундай.

Хорижий тажриба амалиётини тўғридан-тўғри миллий қонунчиликка имплементация қилиш жиноятчилик билан кураш масалаларига чек қўймади. Жиноят судлов иш юритувида суриштирувнинг классик шакллари дифференциал таҳлил қилиш йўли билан, ушбу муаммони ҳал этиш мумкин назаримизда.

Жиноят процесси шакллари типологияси жаҳонда суриштирувнинг асосан уч модели амал қилишидан далолат беради.